

OVER WINTERKENMERKEN
DER SOORTEN EN VARIETEITEN VAN HET
GESLACHT CRATAEGUS

DOOR

H. J. VENEMA

Het herkennen van de soorten en variëteiten, zoowel bloeiend, vrucht-dragend als in wintertoestand is voor de praktijk van groote beteekenis. De kweekers hebben het daarin ver gebracht, ook al berust deze kennis vaak niet op kenmerken, waarvan de wetenschap zich bedient. Toch kent de dendrologische literatuur reeds vrij veel publicaties, waarin geslachten en ook wel soorten alleen op grond van hun winterkenmerken gedetermineerd kunnen worden. Er bestaan echter geen tabellen om *Crataegi* te determineeren enkel en alleen op grond van hun winterkenmerken. Het geslacht *Crataegus* staat daarin niet alleen! Of het mogelijk is een tabel te maken, gebaseerd op winterkenmerken, voor dergelijke zeer vormenrijke geslachten, kan alleen na een nauwgezet onderzoek blijken. Oriënteerende onderzoekingen op dit terrein werden door mij in December 1937 verricht. Het resultaat is dat reeds een aantal typische kenmerken verzameld is.

Voor elk kenmerk, dat in een dergelijke tabel gebruikt wordt is het van belang, dat de constantie zoo groot mogelijk is. Voor de in de praktijk gekweekte *Crataegi* levert dit in zooverre weinig moeilijkheden op, dat we vrijwel steeds met vegetatief vermeerderde reeksen, zgn. klonen, te maken hebben.

Aan den habitus herkennen we 's winters slechts 2 *Crataegi*: nl. *Crataegus monogyna* JACQ. var. *stricta* LODD. aan zijn fastigiata groeiwijze (zie afb. op blz. 372 in Onze Loofhoutgewassen) en *Crat. monogyna* JACQ. var. *compacta* SPÄTH (= *Crat. monogyna* var. *globosa* J. V. S.) (zie afb. 4e Jaarb. Ned. Dendrol. Ver., blz. 116, 1928; 5e Jaarb. Ned. Dendrol. Ver., blz. 146, 1929). Deze laatste var. is een doornlooze, gedrongen groeiende, half bolvormige struik; op stam veredeld vormt zij een halfbolvormige kroon. Opvallend zijn ook *Crat. Carrierei* VAUVEL, waarvan jonge boomen tot in Januari, oudere boomen tot half December blad en oranjeroode vruchten dragen en *Crataegus grignonensis* MOUILLEF., tot in het voorjaar, althans zoolang de vogels de vruchten sparen!

Het is mij niet bekend of er ook soorten zijn, welke geen doornen bezitten. Wel zijn er soorten waarvan sommige individuen doornloos zijn o.a. *Crataegus stipulacea* LODD., *Crat. tomentosa* L., *Crat. Douglasii* LINDL., *Crat. pinnatifida* BGE var. *major* N. E. BR.. Of in deze gevallen de leeftijd van

de plant ook een rol kan spelen? De afmetingen der doornen leveren een bruikbaar criterium. Naast de soorten met krachtige doornen, zooals *Crat. flabellata* K. KOCH (fig. 21), *Crat. macracantha* LODD. (fig. 13), *Crat. Carrierei* VAUVEL (fig. 6) (voornamelijk in de jeugd), *Crat. lobulata* SARG. (fig. 7) e.a., zijn er met opvallend kleine, zooals *Crat. intricata* LGE, (fig. 1), *Crat. Celsiana* BOSC (fig. 17), *Crat. pentagyna* W. et K. (fig. 15) e.a.. Ook zijn er soorten, zooals *Crat. punctata* JACQ., waar zoowel krachtig ontwikkelde, als kleine doornen voorkomen, en zelfs ontbreken kunnen. De doornen kunnen zeer stevig gebouwd zijn of vrij slap en dun (*Crat. uniflora* MOENCH), recht (*C. aprica* BEADLE (fig. 8)) of zwak gebogen (*Crat. flabellata* K. KOCH (fig. 21), *Crat. intricata* LGE (fig. 1)). Bij gedoornde individuen van *Crat. punctata* JACQ. zijn de roodbruine doornen aan éénjarige takken aan hun basis olijf-grijskleurig, aan oudere takken worden de doornen echter geheel grijskleurig. De doornen van *Crat. monogyna* JACQ. var. *ferox* SCHNEID. (fig. 10) zijn sterk vertakt, soms ook die van *Crat. crus-galli* L. Gewoonlijk zitten 1 of 2 knoppen (en dan is er één krachtig ontwikkeld) aan de basis van elken doorn: *Crat. prunifolia* PERS. (fig. 16), *Crat. Phaenopyrum* MED. (fig. 19), *Crat. macracantha* LODD. (fig. 13), *Crat. tomentosa* L. (fig. 5), *Crat. lobulata* SARG., e.a. (fig. 7), maar in sommige gevallen dragen de doornen zelve meerdere knoppen: *Crat. Dippeliana* LGE (fig. 14), *Crat. tanacetifolia* PERS. (fig. 22). Ook kunnen de doornen kaal zijn b.v. *Crat. flabellata* K. KOCH (fig. 21), *Crat. macracantha* LODD. (fig. 13) en vele andere, of in enkele gevallen behaard zooals *Crat. tanacetifolia* PERS. (fig. 22) en *Crat. Dippeliana* LGE (fig. 14). Uit deze opsomming blijkt dus reeds voldoende, dat de doornen ons allerlei kenmerken verschaffen.

Letten we op de twijgen, dan bezit het meerendeel der soorten kale twijgen. Enkele soorten bezitten behaarde éénjarige takken. Men lette echter op, dat deze haren op de opperhuid van de in het voorjaar gevormde twijg staan, welke afgestooten wordt, waarvan weleens, wanneer de winter reeds ver gevorderd is, slechts weinig of niets meer over is. In het geval van behaarde éénjarige takken kan het voorkomen dat ook de doornen behaard zijn (*Crat. tanacetifolia* PERS. (fig. 22), *Crat. Dippeliana* LGE (fig. 14)) of kaal (*Crat. nigra* W. et K. (fig. 20), *Crat. pentagyna* W. et K. (fig. 15)). Bij *Crat. uniflora* MOENCH en *Crat. Dippeliana* LGE (fig. 14) staan deze haren op groote knobbels; bij *Crat. Dippeliana* LGE zijn de haren grootendeels naar beneden gericht. *Crat. tanacetifolia* PERS. (fig. 22) heeft duidelijk afstaande haren; bij *Crat. orientalis* PALL. is dat minder duidelijk. De kleur van eenjarige takken, welke in de meeste gevallen anders is dan die van oudere takken, is voor verschillende soorten verschillend. Van *Crat. Carrierei* VAUVEL is de kleur van het éénjarige hout olijfgroen, van *Crat.*

punctata JACQ. olijfgrijs en fraai purperrood van *Crat. altoica* LGE. Van *Crat. macracantha* LODD. (fig. 13) zijn de lenticellen opvallend in de lengte gericht.

De grootte en vorm der knoppen, vooral van de eindknoppen, is zeer variabel. Klein en rond zijn de knoppen van *Crat. Phaenopyrum* MEE. (fig. 19) en *Crat. macracantha* LODD. (fig. 13). Zeer fors en rond zijn de knoppen van *Crat. pinnatifida* BGE var. *major* N. E. BR. (fig. 4), *Crat. altoica* LGE (fig. 9), *Crat. sanguinea* PALL. (fig. 18). Opvallend lang-gerekte knoppen bezit *Crat. chlorosarca* MAXIM. (fig. 12), welke bovendien bij zacht weer 's winters uitloopen en dan ook geregeld bevroren. *Crat. lobulata* SARG. (fig. 7), *Crat. Pringlei* SARG. en *Crat. elongata* SARG. bezitten kleverige knoppen. Of het aantal schubben, haar vorm, enz. nog bruikbare kenmerken ter onderscheiding opleveren, kan alleen uit een nauwgezet onderzoek blijken. Zeker is, dat de knopschubben van verschillende soorten een vliezigen zoom bezitten (*Crat. macracantha* LODD. (fig. 13), *Crat. prunifolia* PERS. (fig. 16) e.a.). Het eerste paar, transversaal geplaatste, schubben eindigt bij *Crat. pinnatifida* BGE var. *major* N. E. BR. (fig. 4), *Crat. Lambertiana* LGE (fig. 3), *Crat. prunifolia* PERS. (fig. 16), naaldvormig. Bij *Crat. prunifolia* PERS. (fig. 16) bezit ook een aantal der andere schubben een dergelijke naald. De bladkussens zijn zeer sterk ontwikkeld bij *Crat. altoica* LGE (fig. 9) en *Crat. pinnatifida* BGE var. *major* N. E. BR. (fig. 4). Het bladspoor van de meeste soorten draagt gewoonlijk 3 vaatmerken, bij hooge uitzondering 5.

Fig. 1: *Crataegus intricata* LGE; fig. 2: *Crat. Douglasii* LINDL.; fig. 3: *Crat. Lambertiana* LGE; fig. 4: *Crat. pinnatifida* BGE var. *major* N. E. BR.; fig. 5: *Crat. tomentosa* L.; fig. 6: *Crat. Carrierei* VAUV.; fig. 7: *Crat. lobulata* SARG.; fig. 8: *Crat. aprica* BEADLE.

De teekeningen der takken en doornen zijn alle op natuurlijke grootte; bij de knoppen is de vergrooing aangegeven. Ze zijn vervaardigd door N. CORSTANJE.

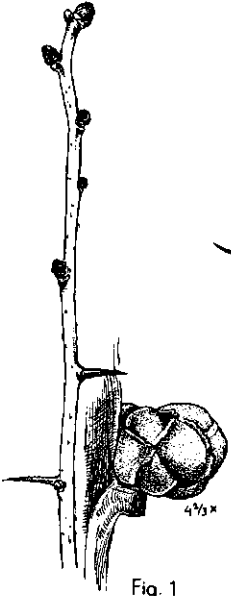

Fig. 1

Fig. 2

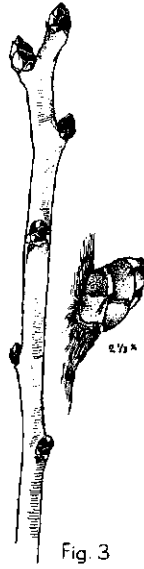

Fig. 3

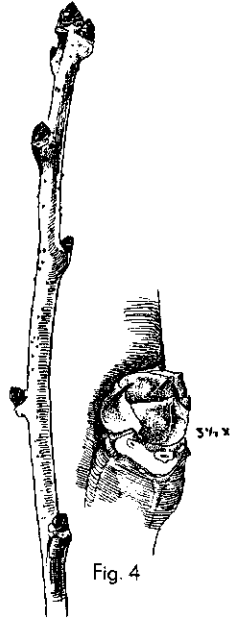

Fig. 4

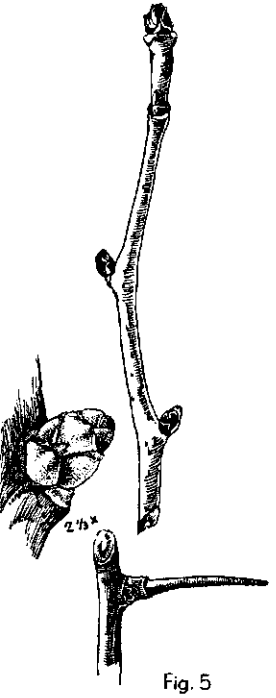

Fig. 5

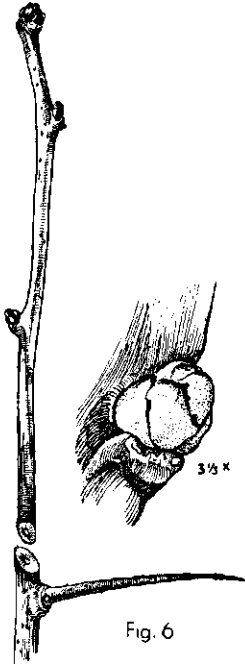

Fig. 6

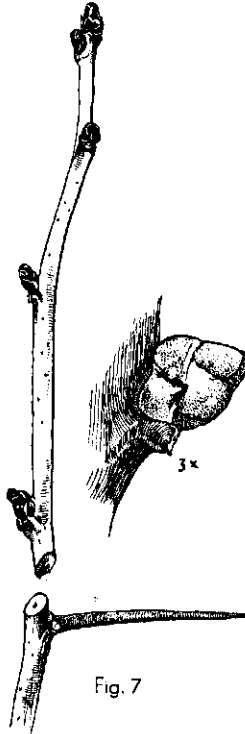

Fig. 7

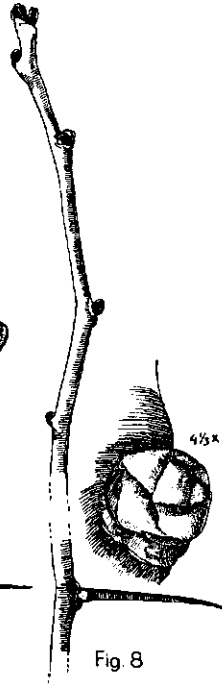

Fig. 8

Fig. 9: *Crat. altaica* LGE prob. var. *fusca* LGE; fig. 10: *Crat. monogyna* JACQ. var. *ferox* C. S.; fig. 11: *Crat. stipulacea* LODD.; fig. 12: *Crat. chlorosarca* MAXIM.; fig. 13: *Crat. macracantha* LODD.; fig. 14: *Crat. Dippeliana* LGE.

De teekeningen der takken en doornen zijn alle op natuurlijke grootte; bij de knoppen is de vergrooting aangegeven. Ze zijn vervaardigd door N. CORSTANJE.

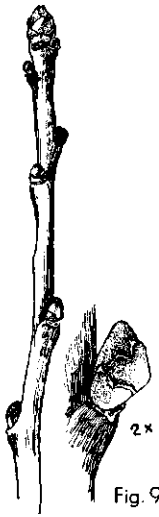

Fig. 9

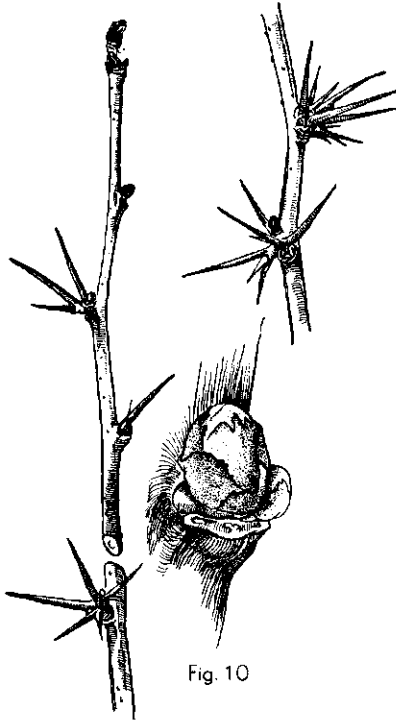

Fig. 10

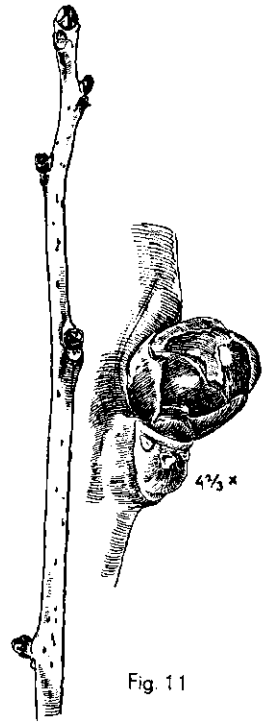

Fig. 11

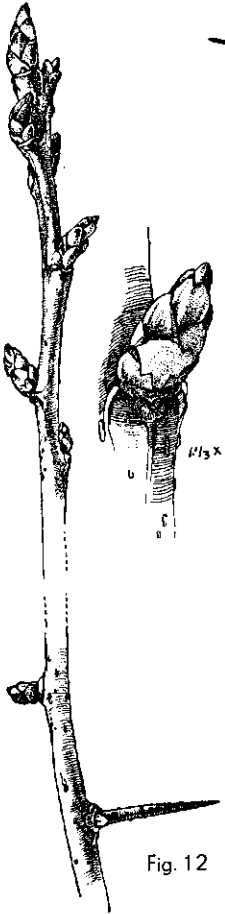

Fig. 12

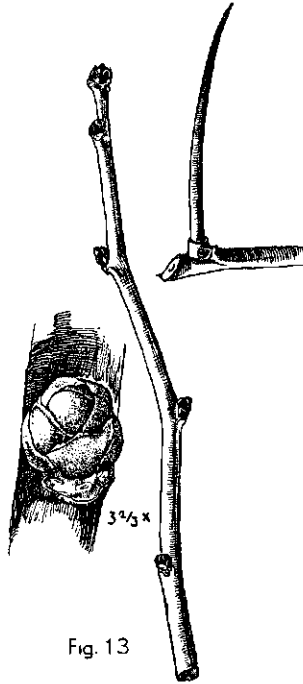

Fig. 13

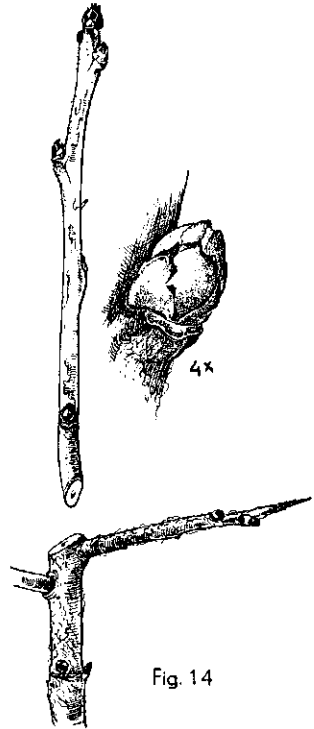

Fig. 14

Fig. 15: *Crat. pentagyna* WALDST. et KIT.; fig. 16: *Crat. prunifolia* PERS.; fig. 17: *Crat. Celsiana* BOSC; fig. 18: *Crat. sanguinea* PALL.; fig. 19: *Crat. Phaenopyrum* MED.; fig. 20: *Crat. nigra* WALDST. et KIT.; fig. 21: *Crat. flabellata* K. KOCH; fig. 22: *Crat. tanacetifolia* PERS..

De teekeningen der takken en doornen zijn alle op natuurlijke grootte; bij de knoppen is de vergrooiting aangegeven. Ze zijn vervaardigd door N. CORSTANJE.

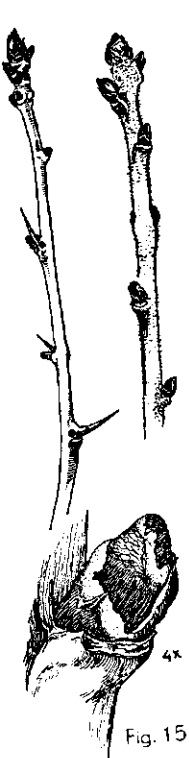

Fig. 15

Fig. 16

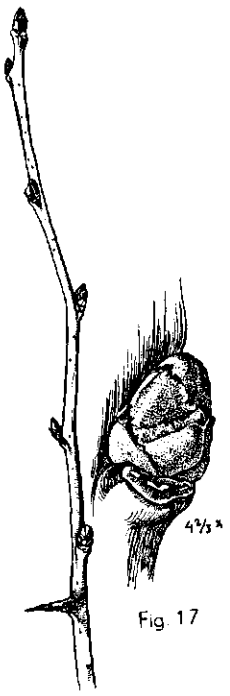

Fig. 17

Fig. 18

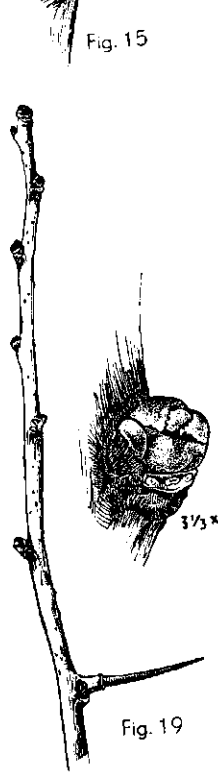

Fig. 19

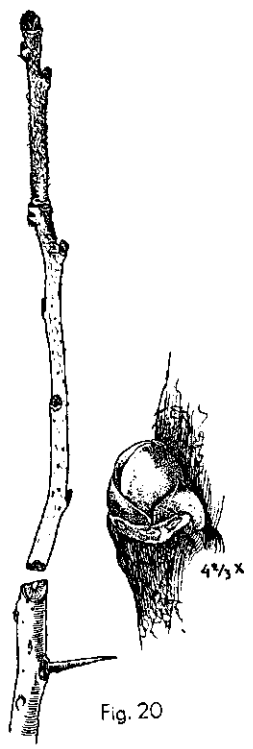

Fig. 20

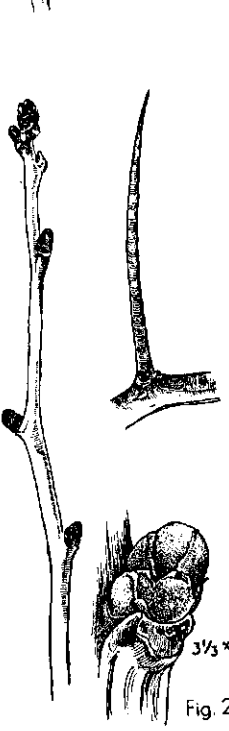

Fig. 21

Fig. 22

Fig. 23: *Crat. Dippeliana* LGE; fig. 24: *Crat. punctata* JACQ.; fig. 25: *Crat. monogyna* JACQ. var. *flexuosa* LODD.; fig. 26: *Crat. pruinosa* K. KOCH; fig. 27: *Crat. viridis* L.; fig. 28: *Crat. dsungarica* ZABEL; fig. 29: *Crat. Azarolus* L. var. *fructu albo*.

De teekeningen der takken en doornen zijn alle op natuurlijke grootte; bij de knoppen is de vergrooiting aangegeven. Ze zijn vervaardigd door N. CORSTANJE.

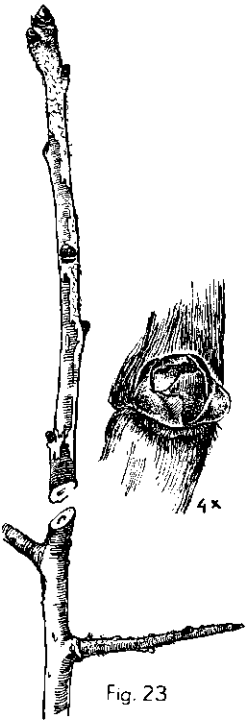

Fig. 23

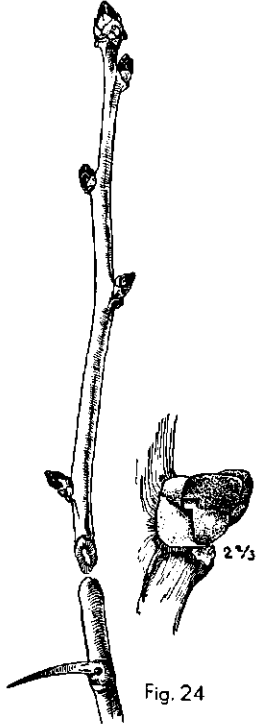

Fig. 24

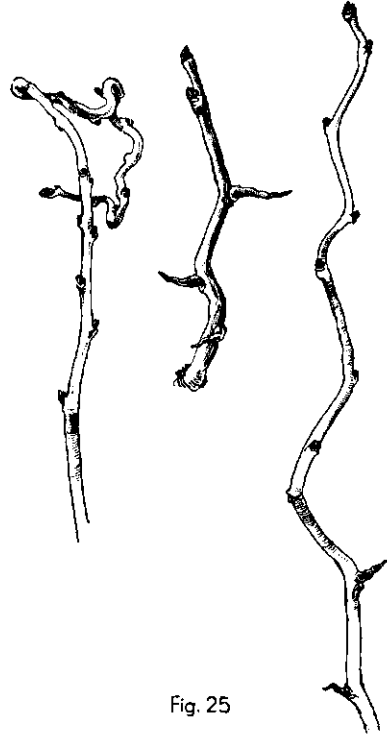

Fig. 25

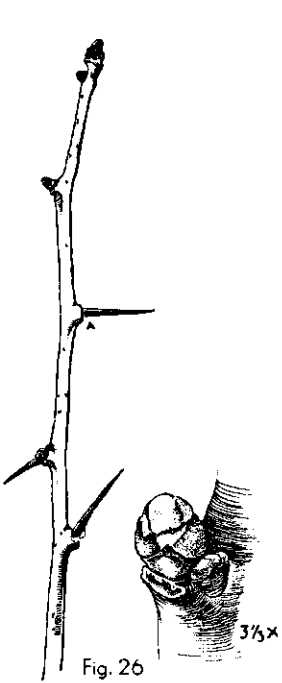

Fig. 26

Fig. 27

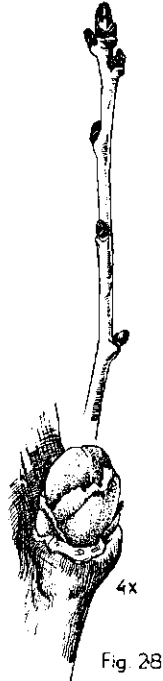

Fig. 28

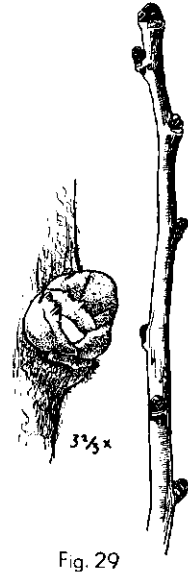

Fig. 29